

CYRILLO-METODSKÁ TRADÍCIA V LITERATÚRE PRE DETI A MLÁDEŽ V MATIČNOM OBDOBÍ (*JARNIE KVETY, MALÝ REČNÍK*)

Cyril and Methodical Tradition in Literature for Children and Youth
in the Period of *Matica slovenská* (*Jarnie kvety, Malý rečník*)

Martina Petříková

DOI: 10.17846/CL.2023.16.2.112-120

Abstract: PETŘÍKOVÁ, Martina. *Cyrillo-Methodian Tradition in Literature for Children and Youth in the Period of Matica slovenská*. In the paper we identify and focus on literary reflection of the Cyrillo-Methodian legacy in literature for children and youth in the pre-artistic, or more narrowly, *Matica* period. We consider the works from the context of (non-intentional → intentional) literature for children and youth, which are/form part of literature of the *Matica* period connected with the foundation and activity of *Matica slovenská*. In terms of motifs and themes, the selected poetic texts from the investigated works are connected with the life and work of apostles Cyril and Methodius or emphasize the importance of their mission in the Great Moravian environment to the Slovak nation. We focus on Ján Levoslav Bella's (Poludničan's) poem *Ku vzkrieseniu Cyrilla* (*On Cyril's Resurrection*), published in *Cyril a Method – Katolícke Noviny pre Cirkev a Dom* (*Cyril and Methodius - Catholic News for Church and Home*), a period newspaper, and on poems that can be classified as important poetic works from the context of literature for children and youth in the *Matica* years. These include the collection by Ján Levoslav Bella, Andrej Method Čerňanský and Janko Slávolub Kršák *Jarnie kvety* (1863, *Spring Flowers*), which contain poems *Lipa* (*Linden*), *Kde ja bývam?* (*Where do I reside?*); and František Otto Matzenauer's anthology *Malý rečník* (1873, *Little Speaker*), which contain poems by J. E. Dobrucký *Vlast'* (*Homeland*), J. Mičátek *Oj Slovensko!* (*Oh Slovakia!*), M. Pohronský *Žiaľ nad Devínom* (*Sorrow above Devín*) and the national song *Nitra*.

Keywords: *Cyrillo-Methodian tradition, literature for children and youth in the pre-artistic period, literature for children and youth in the period of Matica slovenská, Jarnie kvety, Malý rečník*

Vznik Matice slovenskej v roku 1863 možno spojiť s tisícim výročím príchodu Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu. Oživenie cyrilo-metodskej tradície v kontexte, v ktorom sa spoločenstvo Slovákov utvrdzuje vo svojej jazykovej, kultúrnej či národnej identite, sa podľa Hetényiho a Ivaniča (2013, 57) prejavilo rozširovaním cyrilo-metodského kultu medzi slovenským ľudom, ale aj povzbudením záujmu o jeho odbornú reflexiu. V matičnom období sa cyrilo-metodská tradícia – súčasť „obrazu a interpretácie“ (Budil 1995, 16) slovenského sveta alebo, ako v nadväznosti na Krejčího (2007, 108-116) uvažuje Hetényi (2019, 142), taký element kultúry, ktorý je relevantný „pri potvrdzovaní kontinuity historicky určitého spoločenstva“ – „začleňuje medzi účinné prvky

[jeho] sebadefinovania“ (Hetényi 2019, 142) slovenského národa, ba nazdávame sa, aj kultivovania jeho duchovného života.

Matica slovenská sa už v prvom paragrafe svojich stanov charakterizuje ako „jednota milovníkov národa a života slovenského“, pričom svoj cieľ definuje takto: „v členoch slovenského národa mravnú a umnú vzdelanosť budiť, rozširovať a utvrdzovať; slovenskú literatúru a krásne umenia pestovať a podporovať a tým i hmotný dobrobyt slovenského národa napomáhať a na jeho zvelebení pracovať“ (Stanovy Matice slovenskej z r. 1862, Botto 1923) V maticných rokoch (1863 – 1875) sa prebúdzajú aj záujem o literatúru pre deti a mládež. V rokoch 1864 a 1865 vychádzajú vďaka Matici slovenskej dva diely *Slovenskej čítanky*. Jej zostavovateľom bol banskobystričský profesor Emil Černý.

Avšak znovuoživenie spoločensko-kultúrneho života začiatkom 60. rokov sa prejavilo aj zvýšenou aktivitou samovzdelávacích spolkov a ich členov. Medzi členmi banskobystričského Kola II. boli Ján Levoslav Bella, Andrej Černiansky a Ján Kršák, ktorí sa venovali aj veršovanej tvorbe pre mladšieho recipienta, čo vyústilo do vydania zbierky veršov *Jarnie kvety* v roku 1863.

Zrejmu väzbu na cyrillo-metodský odkaz možno evidovať už v básni *Ku vzkrieseniu Cyrilla* od Levoslava Belu, básnika a hudobného skladateľa, ktorý básnický text publikoval pod pseudonymom Poludničan. Báseň bola vydaná v 40. čísle a v XII. ročníku periodika *Cyrill a Method – Katolícke Noviny pre Cirkev a Dom*, 5. septembra 1862, v Skalici, teda rok pred vydaním básnických juvenilií. Nie je síce intencionálnou básňou, zámerne určenou pre deti a mládež, ale možno jej pririeknuť mravoučnú či náboženskú, ba aj národnobuditeľskú funkciu, pôsobiacu na formáciu detí a mládeže.

Avšak Poludničanov záujem o detskú literatúru, o potenciálneho mladšieho recipienta, ako aj o jeho rodičov bol zrejmý. Autor tento záujem prejavil v rovnakom čísle časopisu *Cyrill a Method*, a to publikovaním poviedky „rozprávočky“, s názvom *Sirota* (Poludničan 1862, 315-318). Poviedka je kompozične založená na rozvíjaní a potvrdzovaní náboženskej pravdy – zastúpenej v texte vo forme frazeologizmu – „Kto sa Boha nespúšťa, toho Pán Boh neopustí“. V príbehu zo života osirelého dieťaťa, dievčatka Boženky, ktoré stratilo rodičov a starého otca, no ujal sa ho miestny farár, môžeme identifikovať jednoznačný autorský zámer – usmerniť rodičov pri náboženskej výchove vlastných detí. Autor tento cieľ dokonca priamo pomenúva v poznámke pod textom a predznamenáva nielen náboženskú, ale aj kultúrno-spoločenskú potrebu vytvoriť a poskytnúť čitateľom periodika „osobitné“, teda intencionálne texty pre deti a mládež: „Prítomnú rozprávočku tým účelom, Cyrillovi a Methodovi posielam, aby časopis náš katolícky pre cirkev a dom určený, nábožnému rodičovi pri nedostatku podobných spisov osobitných vo výchove dietok napomocný bol a často aj práce, pre mladší vek určené, podával“ (Poludničan 1862, 318).

Poludničanova báseň *Ku vzkrieseniu Cyrilla*¹ už názvom vzbudzovala spomienku na svätého Cyrila a napĺňala autorský zámer i zámer textu – osláviť vierozvestcov. Vznikla pravdepodobne v súvislosti s blížiacim sa okrúhlym výročím príchodu solúnskej misie na Velkú Moravu.

¹ *Ku vzkrieseniu Cyrilla.*

Po Slovanstve rozstieraly
Mraky blúdov svoje kriela;
Ani svetlu svit neprialy,
By zjavilo božie diela.

Prišiel Method, prišiel Cyrill:
Vzhorel Slávstvu svätpravdy blesk;
A ten modlám hroby vyryl,
Zničil pekla odbojný vresk.

Báseň pozostáva zo šiestich štvorveršových strof. Zjednocujúcim princípom jej vnútornej výstavby sa stáva kontrastné zobrazenie zásadných situácií v živote Slovanstva, ako aj slovenského národa, a im prislúchajúcich emócií (neprajnosť, vďačnosť, nevďak a pod.). Konfrontujú sa minulosť a prítomnosť, svetlo a tma, nebo a peklo, Boh a pohanské modly, sen (spánok) a vďačnosť, pravda viery a bieda atď. – v podobe širokého repertoáru motívov a obrazov (*mraky blúdov – svetla svit, vzhorel svätpravdy blesky – modlám hroby vyryl, zničil pekla odbojný vresk* a pod.) zo života Slovanstva a slovenského národa –, aby sa kreovala pozitívna národná perspektíva zviazaná s kľúčovými hodnotami ich nositeľov, Cyrila a Metoda, teda hodnota Boha a národa. Tematický vzorec nadobúda jasné kontúry, no markantnejšie sa náboženský a národný aspekt presadzujú v záverečnej strofe básne, čo sa explicitne vyjadrí rovnocennosťou motívov Boha a národa, Cyrila a Metoda. Tie sú súčasťou hesiel apelatívneho charakteru („*Boh a národ!*“, „*Cyrill, Method!*“) v posledných dvoch veršoch básne.

Zobrazenie vierozvestcov je subjektívnejším spôsobom kreovania kľúčových postáv kresťanských slovanských a zároveň, užšie, slovenských dejín prostredníctvom umeleckého jazyka, keďže sú stvárnení ako ochrancovia národa („*Veleb zase tých Ochrancov: / Tí života viery, vedy / Verných vzbudia nám ochrancov.*“) s potenciálom zabezpečiť kontinuitu vo viere a poznávaní.

Jarnie kvety z roku 1863 zahŕňajú viaceré básne s národnými či vlasteneckými a náboženskými motívami, čo sa prejaví v posilnení ich národnobuditeľskej i mravoučnej funkcie. Patria medzi ne aj tie, ktoré niekoľkými v texte roztrúsenými motívami odkazujú na slovanskú minulosť, či na cyrilo-metodskú kultúrnu tradíciu. Autori (Ján Levoslav Bella, Andrej Method Čerňanský a Janko Slávoľub Kršák), ktorí sa označujú za *mladých rodomilov*, venujú knihu veršov Štefanovi Moyzesovi, banskobystrickému diecéznemu biskupovi a zároveň prvému predsedovi Matice slovenskej, „*Vznešenému Otcovi Slovanstva a mládeže*“ (Bella 1863, 3).

*Lež Slovanstvo zas zaspalo
Zadriemalo na dlhý sen:
Za ten nevďak nepoprialo
Nebe Tatrám veselý deň.*

*Včul' už vďakom si velebí
Vierozvestov Slovák každý:
Za to bude už na nebi
Milé svietiť slunce navždy.*

*Aj ty priateľ našej biedy,
Veleb zase tých Ochrancov:
Tí života, viery, vedy
Verných vzbudia nám ochrancov.*

*Daj Boh, by ti slávy zárod
Vskriesby doba včul doniesla,
Preto nech sú: „Boh a národ!“
„Cyrill, Method!“ Tvoje heslá (Poludničan 1862, 314).*

Už v básni Jána Levoslava Bellu *Lipa*² (1863, 15-16) je „*Strom národný, svätý*“ zobrazený ako symbol Slovanstva a národný symbol, či pomník „*slovenskej slávy*“. Odkazuje na dávne časy a ich hrdinov, ktorí sa konfrontovali s postavami škodcov a so zlom.

Problém básne je zviazaný s tenzívnymi dejmi z národnej minulosti, s hrdinskými zápasmi proti *úkladom škodcov*, a prekonáva sa rešpektovaním jej odkazu, teda nadväzovaním na kresťanské hodnoty, ktoré sú zastúpené symbolom lipy, „*svätého*“ stromu Slovanov i Slovákov. Návrat k národnej minulosti vychádza z reflexie pozitívnych pocitov i vnemov, estetických citov, predovšetkým krásna, prebúdžajúcich sa v čase strávenom pod lipou; zo zakúšania zrakových, čuchových i ďalších vnemov, ako aj z ich následku, z posilňovania vnútorných kvalít, statočnosti či hrdinstva („*Pod lipou sa ani / Za celý svet nedám!*“).

Lipa je prirovnávaná k pomníku, ba stotožňovaná s ním, keďže sa stáva symbolom slávnej kresťanskej a národnej minulosti, teda aj odkazom na jej reprezentantov, *hrdinských otcov*. Lipový kvet, „*časť za celok*“, evokuje spomienky na národných hrdinov konfrontovaných so zlom. Atribút „*svätý*“ celkom prirodzene načiera zo zdrojov kresťanského náboženstva prijatého Slovanmi od hrdinských otcov, ktorí porážali „*úklady škodcov*“, teda, ako to vyplýva z náboženskej symboliky, úklady diabla. V symbolickom zmysle sa strom stáva aj odkazom na významné postavy národných dejín („*Nech-že jich pamiatku / Slovák lipou svätí!*“), čo vyústi do výzvy k personifikovanej lipe i k spoločenstvu ľudí, aby rozduchavali úctu k národným a kresťanským symbolom.

V básni *Láska Slováka k vlasti a národu* (1863, 83-84), ktorej autorom je Andrej Method Čerňanský, básnický subjekt vyjadruje lásku k slovenskej vlasti. Medzi inými motívmi sa presadzuje aj motív zrucánin, ktoré odkazujú na slávnú slovanskú, či slovenskú minulosť: „*Pýtate sa,*

² *Lipa.*

*Hej pod lipou já rad,
Pri slniečku sedám,
Pod lipou sa ani
Za celý svet nedám!
Veď je lipa krásna,
Dáva tónu milú:
Pod jej voňným kvetom
Trávím dobrú chvíľu.*

*Akožeby aj nie!
Veď je pomník lipa
Tej slovenskej slávy:
Jej kvet ti rozsýpa
Upomienky dávnych
A hrdinských otcov,
Ktorí porážali
Zlé úklady škodcov.*

*Bol to naším otcom
Strom národný, svätý:
Nech-že jich pamiatku
Slovák lipou svätí!
Lipa zdobuj lúky,
Zdobuj háje, sady:
Ju na drahé hroby
Sadte, bratia! radi (Bella 1863, 15-16).*

kde ja vlast mám? / Hoj v tých rajských dolinách! Tam! / Tam, kde naše Tatry stoja, / A kde Hron, Vah, Nitra šumí, / Kde sú slavných hradov rumy“ (Čerňanský 1863, 83).

Aj v Čerňanského básni *Trst' a dub* možno nájsť motív zviazaný so slávnou slovenskou minulosťou, motív duba so symbolickou platnosťou. Dub je symbolom vytrvalosti a sily, ba i nesmrteľnosti (Becker 2007, 57): „*Ale dub, dub silný / Nepohnute stojí, / S vetrom sa nekláti, / Výchrov sa nebojí“ (Čerňanský 1863, 85-86).*

V básni Janka Slávoluba Kršáka *Čo ľúbim?* (1863, 108) sa básnický subjekt vyznáva z lásky k národu a vlasti, pričom vyjadruje väzbu na kresťanskú minulosť a Boha – „*Ľúbim, vrelo ľúbim drahú / Predkov mojich otčinu“*, „*Lásku k rodu, lásku k vlasti / Boh sám v srdce vštepuje“*.

V ďalšej z básní *Spevec* (1863, 109-110), v ktorej spevák za sprievodu harfy spieva „*žialno“* pieseň o „*slávскеj“* minulosti a pýta sa básnickou otázkou na možnosť vzkriesenia „*slávslobody“* či *iskry bytia* v slovenskom priestore – „*Pri Požone“* (Bratislave), sa vyjadri aj nádej na zmenu: „*Žial sa zmenil v zárod slávy.“* Motív iskry ako zárodka svetla možno spojiť aj s kresťanskou symbolikou, podľa ktorej iskra symbolizuje hmotu povznášajúcu sa či prechádzajúcu k duchu (Becker 2002, 110), čím odkazuje aj na duchovné dedičstvo.

V básni *Kde ja bývam?*³ (1863, 113-114) sa básnický subjekt vo forme návratnej básnickej otázky zo všetkých prvých veršov piatich strof básne pýta na miesto, kraj, kde prebýva. Prostredníctvom básnických prívlastkov, metafor a perifráz, ktoré nepriamo, opisom charakterizujú domovský (slovenský) priestor, vyjadruje iba jeho pozitívne atribúty či znaky – „*Kraj bohumilý“*, „*kraj*

³ *Kde ja bývam?*

*Kde ja bývam? –
Či znáš ten Kraj bohumilý,
Kde sa všetko v kráse skvie,
Kde si Vily stan uvily
Kde sa svätá lipa chvie?*

*Kde ja bývam?
Či znáš ten kraj utešený
Od Tatier ku Dunaju,
Kde sa vrchov zrutné steny
Vo hmlách s nebom ľúbajú?*

*Kde ja bývam?
Či znáš ten kraj roztomilý
Kde spev život korení,
Kde si žije ľud spanilý
K veselosti stvorený?*

*Kde ja bývam?
Či znáš ten kraj, kde si svätá
Trôni pevne nábožnosť,
A svetárstvom neprejatá
Srdceblážná nevinnosť?*

*Kde ja bývam?
V kraji krásnom, tam kde býva
Ten slovenský národ môj,
Kde sa sladká reč ozýva,
Kde je krásny predkov kraj (Kršák 1863, 113-114).*

utešený“, „kraj roztomilý“, „kde si svätá / Trôni pevne nábožnosť“, „kraj krásny“. Okrem estetickej stránky, oslavy krás kraja vyzdvihuje aj jeho väzbu na Boha, teda hodnotu nábožnosti, pričom ho vymedzuje a charakterizuje prostredníctvom slovenských i slovanských symbolov („*Od Tatier ku Dunaju*“, „*svätá lipa*“), ako aj spoločensko-kultúrnych a historicko-geografických aspektov („*spev život korení*“, „*ľud spanilý*“, „*Trôni pevne nábožnosť*“, „*slovenský národ*“, „*sladká reč*“, „*spev*“, „*kroj*“ a pod.). Väzba na cyrillo-metodskú tradíciu je síce voľnejšia, ale napriek tomu rozpoznateľná, keďže sa zrkadlí v slovanskom symbole *svätej lipy* a v náboženských motívoch („*Kraj bohumiľý*“, „*svätá / Trôni pevne nábožnosť*“).

V antológii básní, ktorú zostavil František Otto Matzenauer, *Malý rečník. Sbíerka primeraných básničiek pre slovenskú mládež k cvičeniu k prednášaní a krasorečnení, menovite k potrebe národných škôl* (1873), sú v súlade s určením knihy zastúpené predovšetkým básne posilňujúce národné povedomie, ba niektoré z nich odkazujú na slávnú kresťanskú minulosť *národa*.

Už v *Predmluve* zostavovateľ upozorňuje na to, že do zbierky nezaraďuje texty, ktoré sú ľahšie prístupné v podobných knihách, akými sú *Rečňovanka, Jarnie kvety, Bájky a inotajky Jon. Záborského*, a vyjadruje svoj zámer – výberom vhodných básní *šlachtit' mladistvé srdce a dušu* (Matzenauer 1873, 4). Antológiu venuje mládeži v rovnomennej úvodnej básni, datovanej 14. májom 1873, pričom básnický subjekt vysloví očakávania, že mládež sa stane *nádejou vlasti i kvetom pobožnosti* (Matzenauer 1873, 5).

V antológii, ktorá je kompozične rozčlenená na sedem častí, nájdeme i niekoľko básní, v ktorých básnický subjekt odkazuje na slávnú minulosť svojho národa a na predkov. Napr. v II. kapitole v básni *Vlasť* od J. E. Dobruckého sa *vlasť synov* vymedzuje nielen v priestore („*synku Tatier*“), ale aj vo väzbe na minulosť a predkov („*dedov dávnych*“), pričom návratmi do minulosti, spomínaním, sa posilňuje citový príznak, láska k vlasti: „*to vlasť tvoja, drahá, ľubá, / plná rozpomienok slavných*“ (Dobrucký 1873, 43-44).

V rovnakej časti v básni *Oj Slovensko!*⁴ od J. Mičátka je *vlasť* symbolicky a metaforicky stožňovaná s obrazmi *prastarého pomníka slávy, matere našej, dedičstva drahého či slnka nášho*, pričom národ, spoločenstvo ľudí zviazané jazykom, históriou, kultúrou i územím, nadobúda zo sémantického hľadiska pozitívne charakteristiky, umocňované aj zvukovými prostriedkami, rýmom („*ty prastarý pomník slávy, / [...] na tvoj národ čistomravý. // Oj Slovensko! mater naša, /*

⁴ *Oj Slovensko!*
Oj Slovensko! ty vlasť naša,
ty prastarý pomník slávy,
požehnanie nech sa vznáša
na tvoj národ čistomravý.

Oj Slovensko! mater naša,
my slovenské tvoje deti,
chceme tvoja byt okrasa
chceme láskou k tebe skvieti.

Oj Slovensko! ty dedičstvo drahé,
po otcoch zdedené:
máš a musíš byť celistvô,
svornosťou v jedno spojené.

Oj Slovensko! slnko naše,
svieť osvetou a vedami nám,
potomstvu, v každom čase,
prosriedkom škôl – umeniami (Mičátek 1873, 47).

[...] *chceme tvoja byť okrasa, / [...] Oj Slovensko! ty dedictvo drahé, / po otcoch zdedené: / máš a musíš byť celistvô, / svornosťou v jedno spojené. // Oj Slovensko! slnko naše, / sviet osvetou a vedami nám, / potomstvu, v každom čase, / prosriedkom škôl – umeniami.*“) (Mičátek 1873, 47). Problém básne, potenciálny nedostatok v školskom vzdelávaní slovenských detí, v umeniach a vo vedách, sa utlmuje oslavným nadväzovaním na hodnoty ukotvené v slávnej národnej minulosti („*národ čistomravý*“, „*svornosťou v jedno spojené*“). Zámer básnického textu vyjadrený viacerými výzvami, ktoré sú adresované personifikovanému Slovensku („*požehnanie nech sa vznáša*“, „*chceme láskou k tebe skviť*“, „*máš a musíš byť celistvô*“), vyústi v poslednej strofe do kľúčovej utilitárne pôsobiacej výzvy – „*Oj Slovensko! slnko naše, / sviet osvetou a vedami nám, / potomstvu, v každom čase / prosriedkom škôl – umeniami*“.

Väzba na dávnu a slávnú minulosť je rozpoznateľná predovšetkým v motívoch so symbolickou platnosťou („*prastarý pomník slávy*“, „*mater naša*“ a pod.).

Ďalšia z básní, ktorej autorom je M. Pohronský, má názov *Žiaľ nad Devínom*. Básnický subjekt sa vracia k slávnej slovanskej, no predovšetkým slovenskej minulosti, spojenej s motívom devínskeho *zámku*, aby vyjadril svoj žiaľ nad Devínom. Hrad sa stal symbolom slávnej národnej minulosti v nadväznosti na kľúčovú historickú osobnosť, explicitne nepomenovanú postavu panovníka („*Jakú slávu mali, čo tu panovali?*“), teda na Rastislava, veľkomoravské knieža, ktoré možno na základe historických správ z Fuldských letopisov (Plachá – Hlavicová – Keller 1990, 20) spojiť s Devínom a ktoré na Veľkú Moravu pozvalo vierozvestcov Cyrila a Metoda.

Poslednou z vybraných básní, odkazujúcich na sv. Metoda, je národná pieseň *Nitra*⁵ (Matzenauer 1873, 66). Možno ju však nájsť vo viacerých zdrojových textoch, v Kollárovom diele *Národné zpiewanky čili pjsně swětské Slowáků w Uhrách gak pospolitého lidu tak i vyšších stavů* (1834, 29), v kapitole *Zpěvy historicky pamatné*, kde je uverejnená pod názvom *Nitra, milá Nitra* (1834, 29) a zviazaná s menami Ondreja Novotu (Ondřeg Nowota) i Ondreja Bošániho (Ond. Bošáni); či pod rovnakým názvom v *Slovenskej čítanke* (1866, 46) banskobystrického profesora Emila Černého. Pieseň sa tematicky viaže na zástoj Nitry v slovenských dejinách, ako aj na cyrilometodský odkaz spojený s menom vierozvestca Metoda (Petríková 2021, 120-121). Básnický subjekt zdôrazňuje veľkomoravskú a zároveň kresťanskú tradíciu, zviazanú s priestorom svetského kniežata („*bydlo kráľa Svätopluka*“) i duchovného vodcu („*sväté mesto Methodovo*“), ktorým pri rieka vysokú hodnotu prostredníctvom synekdoch „*mocná ruka*“, „*naším otcom kázal božie slovo*“. Kontrastom sa umocňuje rozdiel medzi časmi vtedy a teraz, teda medzi slávnou minulosťou

⁵ *Nitra milá, Nitra, ty vysoká Nitra!
kdeže sú té časy, v ktorých si ty kvitla?*

*Nitra milá, Nitra, ty slovenská mati!
čo pozrem na teba, musím zaplakati.*

*Ty si bola nekdy všetkých krajín hlava,
v ktorých teče Dunaj, Visla i Morava.*

*Ty si bola bydlo kráľa Svätopluka,
keď tu panovala jeho mocná ruka.*

*Ty si bola sväté mesto Methodovo,
keď tu našim otcom kázal božie slovo.*

*Teraz tvoja sláva v tóni skrytá leží:
tak sa časy menia, tak tento svet beží* (Matzenauer 1873, 66).

a terajším stavom, keď sa na minulosť zabudlo, čo sa vyjadrí metaforicky – „*tvoja sláva v tóni skrytá leží*“. Spôsob zobrazenie vierozvestca Metoda je subjektívnejším zobrazením osobnosti, ktorej básnický subjekt privlastňuje Nitru, stávajúcu sa *svätým mestom*, pretože zastupuje spojenie medzi Bohom a ľuďmi – „*naším otcom kázal božie slovo*“. Básnický subjekt vyjadruje subjektívny postoj k Nitre a sprostredkovane k vierozvestcovi Metodovi so zámerom osláviť Nitru a jej slávnú minulosť, keďže bola miestom pôsobenia Metoda v kontexte kresťanských slovenských dejín.

Kultúrnym odkazom vierozvestcov Cyrila a Metoda, ktorí pôsobili na Veľkej Morave, sa inšpirovala aj literatúra pre deti a mládež vo svojom predumeleckom období, konkrétne v matičných rokoch. Okrem dvoch dielov *Slovenskej čítanky* (1864, 1865), ktorú zostavil Emil Černý a v ktorej nájdeme aj texty venované vierozvestcom a ich odkazu, boli vydané báseň *Ku vzkrieseniu Cyrilla* v novinách *Cyrrill a Method – Katolícke Noviny pre Cirkev a Dom*; básnické juvenílie Jána Levoslava Bellu, Andreja Methoda Čerňanského a Janka Slávoľuba Kršáka *Jarnie kvety* (1863) s básňami *Lipa; Láska Slováka k vlasti a národu, Trst' a dub; Čo ľúbim?, Spevec, Kde ja bývam?*; ako aj antológia básní Františka Otta Matzenauera *Malý rečník* s básňami *Vlast, Oj Slovensko!, Žiaľ nad Devínom, Nitra*. Autori sa vo vybraných básnických textoch vracajú k slávnej národnej a kresťanskej minulosti, nadväzujú na kresťanské hodnoty, ako aj na slovanské → slovenské symboly, odkazujúce na významné postavy národných dejín, predovšetkým na vierozvestcov. Stvárnajú ich ako ochrancov národa s potenciálom zabezpečiť kontinuitu vo viere a v poznávaní, pripomínajú udalosti ich príchodu na Veľkú Moravu či význam ich pôsobenia na vymedzenom území pre slovenský národ. Zámerom textov je osláviť slávnú minulosť a nadviazať na národné i kresťanské hodnoty v literárnej „výchove“ detí a mládeže.

Tvorbu vybraných autorov, presadzujúcu sa v slovenskom literárnom kontexte, možno označiť za tvorbu, ktorá sa aktívne zúčastňovala na formovaní cyrilo-metodskej tradície ako tradície obrodeneckej, ktorá má podiel na jej vy/modelovaní do dnešnej podoby, a práve preto si zaslúži vedeckú pozornosť či ďalší výskum.

REFERENCES

- Becker, Udo. 2007. Slovník symbolů. Praha.
- Botto, Július. 1923. Dejiny Maticy Slovenskej. (1863 – 1875). Turčiansky Sv. Martin.
- Brtnáň, Rudo. 1970. Pri prameňoch slovenskej obrodeneckej literatúry. In Bratislava 28, 119-120.
- Budil, Ivo. 1995. Mýtus, jazyk a kultúrná antropologie. Praha.
- Černý, Emil. 1866. Slovenská čítanka. Pre gymnasia. Diel I. Sostavil Emil Černý. Druhé opravené vydanie. V Baňskej Bystrici.
- Fordinálová, Eva. 2009. Staršia slovenská literatúra. Trnava.
- Hetényi, Martin. 2019. Cyrillo-metodský kult a religiozita na Slovensku v 19. – 21. storočí [The Cyrillo-Methodian Cult and Religiosity in Slovakia from the 19th to the 21st Century]. In Konštantínove listy [Constantine's Letters] 12/1, 141-158.
- Hetényi, Martin – Ivanič, Peter. 2013. The Cyrillo-Methodian Mission, Nitra and Constantine the Philosopher University. Nitra.
- Jarnie kvety. 1863. Jarnie kvety. V Skalici Rychlotiskom Fr. X. Škarnycla Synov.
- Kollár, Ján. 1834. Národní zpiewanky čili Pjsně swětské Slowáků w Uhrách gak pospolitého lidu tak i vyššich stawů, sebrané od mnohých, w pořádek uwedené, wyswětlenjmi opatřené a wydané od Jana Kollára. Djl perwý. W Budjně w Král. universické tiskárně.
- Kopál, Ján. 1997. Próza a poézia pre mládež. Teória/poetológia. Nitra.
- Krejčí, Marek. 2007. Dědicové národních tradic? K reinterpetacím uměleckých tradic v padesátých letech. In České, slovenské a československé dějiny 20. století II. Ústí nad Orlicí, 108-116.

- Lomenčík, Július. 2016.* Slovenčina na slovenskom evanjelickom a. v. patronátnom gymnáziu v Revúcej – Inšpirácie a pdonety pre súčasné vyučovanie slovenského jazyka a literatúry (2. časť). In *Slovenčinár* 3/2, 6-18.
- Matzenauer, František Otto. 1873.* Malý rečník. Sbíerka primeraných básničiek pre slovenskú mládež k cvičeniu k prednášaní a krasorečnení, menovite k potrebe národných škól. V Skalici tlačou a nákladom Jozefa Škarnicla.
- Plachá, Veronika, Hlavicová, Jana, Keller, Igor. 1990.* Slovanský Devín. Bratislava.
- Petríková, Martina. 2021.* Cyrilo-metodská tradícia v literatúre pre deti a mládež v predumeleckom období (Čítanka, Národné spievanky, Slovenská čítanka) [Cyrillo-Methodian Tradition in Literature for Children and Young Adults in the Pre-artistic Period (Čítanka, Národné spievanky, Slovenská čítanka)]. In *Konštantínove listy* [Constantine's Letters] 14/1, 113-122.
- Poludničan. 1862.* Ku vzkrieseniu Cyrilla. In *Cyryll a Method – Katolícke Noviny pre Cirkev a Dom*, XII/40, 5. septembra 1862, 314.
- Poludničan. 1862.* Sirota. In *Cyryll a Method – Katolícke Noviny pre Cirkev a Dom*, XII/40, 5. septembra 1862, 315-318.
- Sliacky, Ondrej. 2007.* Dejiny slovenskej literatúry pre deti a mládež do roku 1960. Bratislava.

doc. PaedDr. Martina Petríková, PhD.
University of Presov
Faculty of Arts
Institute of Translation & Interpreting Studies
Ul. 17. novembra č. 1
080 01 Prešov
Slovakia
martina.petríkova@unipo.sk
ORCID ID: 0000-0002-2077-2417